

РОЗВИТОК У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НАВИЧОК АРГУМЕНТУВАННЯ ТА ДИСКУТУВАННЯ

Ремех Тетяна Олексіївна

кандидат педагогічних наук,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Уміння вести конструктивний діалог, посідати власну позицію, аргументувати свою думку, ухвалювати виважені рішення, проявляти толерантність, адаптуватися в сучасних реаліях є важливими навичками людини для життя в демократичному суспільстві та взаємодії з різними спільнотами. Одним із ефективних засобів розвитку цих навичок є залучення учнів і студентів до дискусій із різних предметів і дисциплін.

Дискусія в освітньому процесі – це аналітичний діалог здобувачів освіти між собою (або їх та вчителя/викладача) з проблеми, щодо якої існує розбіжність думок. Вона мотивує дослідницьку активність учнів/студентів, розвиває їхнє критичне мислення, залучає до пошуку рішень із спірного (суперечливого) питання. Утім, найважливіші вміння, що удосконалюють здобувачі освіти в ході підготовки та проведення дискусії – це вміння формулювати й аргументувати власну думку, визначити власну позицію з обговорюваного питання, сприймати аргументи опонентів та поглиблювати власні, досягати компромісу. Вони розвивають і вдосконалюють навички аргументування (надання аргументів, підтверджень, доводів, свідчень, доказів на користь істинності погляду на питання чи проблему) та дискутування (вміння вести дискусію, колективно обговорювати суперечливі/спірні питання, виявляти істину чи знаходити розв'язок проблеми через висловлення власних міркувань та зіставлення позицій опонентів).

У методичній літературі зустрічаємо різні види дискусій як-от: групова, панельна, оцінювальна, каскадна, «тиха» та ін. Низка авторів праць із методики навчання до дискусій відносить також круглий стіл і ток-шоу.

Наша увага зосереджена на структурованій академічній дискусії, що є малодослідженою в методичній літературі та рідко застосованою в освітньому процесі. Однак, проведені нами експериментальні дослідження показали, що структурована академічна дискусія є ефективною технологією обговорення з учнями та студентами суперечливих питань суспільної політики. Як і інші дискусійні методи, така дискусія наближена до життєвих ситуацій, акцентована на розв'язанні реальних соціальних проблем, ґрунтована на інтерактивній моделі навчання. Утім, цей вид дискусії передбачає набуття здобувачами освіти вміння обов'язкового пошуку консенсусу, яке, як правило, ми не можемо формувати при застосуванні інших видів дискусій.

Структурована академічна дискусія ефективна в різних аспектах пізнавальної діяльності здобувачів освіти, а саме: індивідуальному опрацюванні тексту, роботі в парах із пошуку аргументів щодо певної позиції, формулюванні й презентації аргументів, активному слуханні, конкретизації й уточненні позиції опонентів, роботі в малих групах, веденні діалогу, аргументуванні із визначеної вчителем/викладачем та власної позиції.

Застосування структурованої академічної дискусії в освітньому процесі передбачає дотримання певного алгоритму (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні етапи структурованої академічної дискусії

№	Зміст	Види діяльності
1.	Визначення теми для обговорення	- обрання теми для обговорення, актуальної для учнів/студентів та важливої для суспільства; - формулювання дискусійного питання.
2.	Підготовка статті та аргументів для учнів/студентів	- підготовка текстової інформації (статті) для опрацювання учнями/студентами, де глибоко представлено всі аспекти дискусійного питання; - добір додаткових джерел інформації; - підготовка вчителем/викладачем двох переліків аргументів – «за» і «проти» дискусійного питання.
3.	Робота учнів/студентів із статтею	- індивідуальне опрацювання учнями/студентами статті та додаткових джерел інформації (на занятті чи вдома); - опрацювання в разі потреби підготовлених вчителем/викладачем переліку аргументів.
4.	Робота малих груп із двох пар учнів/студентів у кожній; обмін аргументами	- об'єднання учнів/студентів у малі групи з двох пар (АА і ББ), що відстоюватимуть протилежні позиції; - визначення часу для роботи груп. - представлення учнями/студентами кожної пари аргументів із визначеної для них позиції; фіксування й уточнення наданих аргументів опонентами; - організація зворотної процедури: презентація парами позиції опонентів, фіксація й прояснення почутого; - загальне обговорення парами міркувань і позицій.
5.	Обговорення дискусійного питання учнями/студентами в малій групі з власної позиції; пошук «зони згоди»	- організація вільного обговорення дискусійного питання парами учнів/студентів у малій групі з 4 осіб – «вихід» учнів/студентів із призначених їм позицій та обговорення теми з власної позиції; - досягнення консенсусу – пошук учнями/студентами малої групи «зони згоди» з дискусійного питання.
6.	Підсумкове обговорення	- організація й проведення підсумкового обговорення з учнями/студентами перебігу та результатів дискусії в загальному колі за запитаннями: Які аргументи кожної зі сторін були найпереконливішими? Який аргумент (не власний) ви вважаєте найкращим? Який аргумент допоміг вам ствердитись у вашій позиції? Із яких аспектів проблеми ви досягли згоди в групі? Які запитання залишилися? Про що ви ще хотіли б дізнатись? Де можна знайти таку інформацію? Чи обговорюють це питання в нашому суспільстві? Чому обговорення цієї проблеми є важливим у демократичній країні? Що особисто ви і/або ваші товариші можете зробити для розв'язання цієї проблеми? Чи робитимете ви це?

Слід наголосити на кількох методичних аспектах застосування структурованої академічної дискусії в освітньому процесі, врахування яких перетворить її на ефективний засіб розвитку навичок аргументування й дискутування учнів і студентів.

1. Структуровану академічну дискусію можна застосовувати на навчальних заняттях із різних предметів/дисциплін, де доречним є обговорення суперечливих питань суспільної політики, як у цілому, так і фрагментарно.

2. Цей вид дискусії потребує ретельної підготовки вчителя/викладача. Він має володіти методикою проведення дискусій та добре розумітися на темі обговорення. Щодо

здобувачів освіти, то вони мають мати сформовані навички аргументування й досвід участі в дискусіях. Відтак таку дискусію варто застосовувати на заняттях з учнями 10-11 класів та студентами.

3. Надважливо правильно обрати тему для обговорення та сформулювати дискусійне питання. Тема має бути на часі в суспільстві, суперечливою, тобто такою, з якої існують принаймні дві протилежні позиції, актуальною й цікавою для учнів/студентів, не уразливою для окремих представників групи.

Щодо формулювання дискусійного питання, то воно може бути, приміром, таким:

1) Чи повинна наша демократична держава мати повноваження щодо заборони несанкціонованих публічних демонстрацій? 2) Чи повинна наша демократична держава вимагати від виробників утилізації їхньої продукції? 3) Чи має в нашій демократичній державі бути обов'язковим голосування громадян на виборах?.

4. Особливу увагу варто приділяти текстовим матеріалам: учителю/викладачу слід заздалегідь добрати й укласти їх у вигляді статті та підготувати два переліки аргументів – «за» і «проти» дискусійного питання, якими зможуть скористатися учні/студенти в разі виникнення складнощів при формулюванні власних аргументів чи ті, які не мають добре сформованих навичок аргументування.

5. Текст статті має: містити проблемний матеріал для аналізу конкретної ситуації; враховувати наявні в учнів/студентів знання, уявлення, вміння, необхідні для роботи з текстом; бути за обсягом у межах розумного (щоб його можна було прочитати за 15 хв.) та мати достатню кількість фактологічної, статистичної інформації; викликати зацікавленість у читачів; бути зрозуміло й доступно написаним, містити інтригу (створювати напругу); презентувати різні точки зору з обговорюваної проблеми та аргументи («за» і «проти»); не потребувати додаткової доробки; уможливлювати проведення продуктивного й цікавого навчального заняття.

Стаття для учнів/студентів умовно має мати три частини: 1) невелику вступну (мотиваційну), в якій описано конкретну подію чи ситуацію; 2) основну, де викладено різні підходи щодо розв'язання поставленої проблеми (як правило, в різних країнах), наведено аргументи і приклади на користь двох сторін дискусії; 3) заключну (резолютивну), в якій коротко підбито підсумок, розставлено акценти, сформульовано риторичне питання.

6. Для глибшого розуміння тексту й економії часу під час самої дискусії можна запропонувати учням/студентам опрацювати статтю вдома, а на початку заняття організувати роботу щодо текстових матеріалів таким чином: 1) запропонувати учасникам дискусії переглянути текст, освіжити в пам'яті вміщену в ньому інформацію, позначити в тексті основні аргументи; 2) поставити учасникам кілька запитань на розуміння змісту тексту; запросити їх сформулювати запитання, що прояснюють текст; 3) провести обговорення тексту в загальному колі для усвідомлення учасниками основного змісту, розтлумачити основні поняття, пояснити складні текстові фрагменти для приблизно однакового розуміння ними змісту статті; 4) організувати пошук у тексті та розгляд аргументів «за» і «проти» дискусійного питання, запропонувати розглянути підготовлені до тексту аргументи, розширити їхній перелік за рахунок виявлених у тексті, проранжувати аргументи за силою.

7. Для дотримання алгоритму дискусії корисно підготувати й роздати учням/студентам відповідну пам'ятку. Також можна запросити учнів вести короткі нотатки стосовно озвучених і почутих аргументів.

Застосування технології структурованої академічної дискусії на уроках із громадянської освіти в 10 класі та спостереження за участю учнів у таких дискусіях на уроках із інших предметів дали нам змогу виявити окремі проблеми та визначити шляхи їх подолання (таблиця 2).

Таблиця 2

**Проблеми при застосуванні структурованої академічної
дискусії та шляхи їх подолання**

Основні проблеми	Шляхи подолання
Недостатній розвиток мовлення учнів/студентів	- підвищення уваги до роботи з дефініціями, опорними (чільними) словами; - роз'яснення і запис основних понять і термінів.
Недостатній розвиток навичок критичного мислення учнів/студентів	- формулювання запитань для прояснення й уточнення змісту статті; - застосування різноманітних прийомів і методів опрацювання інформації та усвідомленого читання; - посилення роботи над вміннями учнів презентувати різні думки, оцінювати й розширювати аргументи, формулювати висновки.
Недостатній розвиток комунікативних навичок учнів/студентів	- укладання та ухвалення з учнями/студентами правил поведінки під час дискусії; - обговорення результатів дискусії щодо дотримання культури дискутування; - встановлення й дотримання по черезності промов учасників та подачі ними аргументів; - удосконалення навичок модерування дискусії вчителя/викладача.
Брак в учнів/студентів навичок аргументування	- застосування у виступах методу ПРЕС як заданого алгоритму структурованого аргументу; - ведення учнями/студентами записів аргументів та їх детальний аналіз; - проведення обговорення для оцінювання підготовлених учнями/студентами аргументів та способів їх презентації.

Таким чином встановлено, що структурована академічна дискусія є ефективним засобом розвитку в учнів та студентів навичок аргументування і дискутування. Застосування її на навчальних заняттях дає змогу здобувачам освіти набути соціального досвіду – вміння поєднувати індивідуальну й колективну роботу, інтегрувати знання з різних предметів/дисциплін і власний життєвий досвід; здатність ухвалювати рішення в конкретних ситуаціях та брати на себе відповідальність за ці рішення, долати конфлікти в міжособистісному спілкуванні та досягати компромісу.

Список використаних джерел:

1. Зайцева В., Яремчук Н. Дискусія як засіб комунікативної взаємодії учнів на уроках української мови // Актуальні питання гуманітарних наук. – Вип. 29, том 2, 2020. – С.163–170.
2. Навчання демократії через дебати : навчально-методичний посібник / упоряд. О.В.Зима, Т.О.Ремех. – Київ : Літера, ЛТД, 2015. – 104 с.
3. Пометун О. Сперечаймося цивілізовано : дискусія / О. Пометун // Завуч. – 2006. – № 4. – 12–15.
4. <http://www.deliberating.org/index.php/resources-topmenu-53/topic-resource-links-topmenu-40>